

Warszawa, dnia 3 listopada 2017 r.

**Opinia do ustawy o zmianie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego
oraz niektórych innych ustaw**

(druk nr 633)

I. Cel i przedmiot ustawy

Opiniowana ustawa nowelizuje ustawę z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, ustawę z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, ustawę z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych oraz ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii.

Zasadniczym celem ustawy, jak wskazano w uzasadnieniu projektu (druk sejmowy nr 1847), jest dostosowanie przepisów do zmienionych uwarunkowań prawnych będących konsekwencją orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Trybunału Konstytucyjnego, dotyczących w szczególności uprawnień osób z zaburzeniami psychicznymi kierowanych bez ich zgody do domów pomocy społecznej oraz osób, wobec których stosuje się przymus bezpośredni. Ustawa dokonuje również szeregu zmian będących wynikiem dotychczasowych doświadczeń Ministerstwa Zdrowia związanych ze stosowaniem wymienionych ustaw, a także mających charakter doprecyzowujący i porządkujący przepisy.

Do najistotniejszych zmian wprowadzanych opiniowaną ustawą należy zaliczyć w szczególności:

- 1) wprowadzenie regulacji, zgodnie z którą przyjęcie do domu pomocy społecznej osoby ubezwłasnowolnionej bez jej zgody, a za zgodą jej przedstawiciela ustawowego, będzie wymagało orzeczenia sądu opiekuńczego o skierowaniu do domu pomocy społecznej (art. 1 pkt 10 noweli, art. 38 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego), a także przyznaniu osobie ubezwłasnowolnionej uprawnienia do złożenia wniosku o zmianę

- przez sąd orzeczenia o przyjęciu do domu pomocy społecznej (art. 1 pkt 11 noweli, art. 41 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego);
- 2) przyznanie osobie ubezwłasnowolnionej uprawnienia do złożenia wniosku o wypisanie jej ze szpitala psychiatrycznego (art. 1 pkt 9 lit. a noweli, art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego);
  - 3) wprowadzenie obowiązku okresowego (co najmniej raz na 6 miesięcy) badania stanu zdrowia psychicznego osoby przebywającej w domu pomocy społecznej w zakresie uzasadniającym jej pobyt w takiej placówce (art. 1 pkt 10 noweli, art. 38 ust. 5 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego);
  - 4) wprowadzenie obowiązku ustanowienia przez sąd adwokata lub radcy prawnego z urzędu dla osoby przyjmowanej do domu pomocy społecznej lub do szpitala psychiatrycznego (art. 1 pkt 16 noweli, art. 48 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego);
  - 5) określenie zasad i trybu przeprowadzania przez sędziego kontroli w szpitalach psychiatrycznych i domach pomocy społecznej (art. 1 pkt 13 noweli, art. 43 ust. 2–15 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego);
  - 6) doprecyzowanie zasad stosowania przymusu bezpośredniego w odniesieniu do osób z zaburzeniami psychicznymi, w szczególności poprzez uściślenie pojęcia „unieruchomienia” (art. 1 pkt 2 noweli, art. 3 pkt 6 lit. c ustawy o ochronie zdrowia psychicznego), określenie zasad monitorowania stanu zdrowia osoby, wobec której stosowany jest przymus bezpośredni, wskazanie maksymalnego czasu stosowania przymusu, prowadzenia dokumentacji w tym zakresie, a także wprowadzenie obowiązku wyposażenia pomieszczeń przeznaczonych do izolacji osób z zaburzeniami psychicznymi w instalację monitoringu (art. 1 pkt 7 noweli, art. 18a–art. 18f dodawane do ustawy o ochronie zdrowia psychicznego);
  - 7) przyznanie ministrowi właściwemu do spraw zdrowia roli koordynatora realizacji Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego (art. 1 pkt 1 lit. c noweli, art. 2 ust. 5a ustawy o ochronie zdrowia psychicznego);
  - 8) zmianę charakteru prawnego Rady do spraw Zdrowia Psychicznego z organu koordynacyjno-doradczego na opiniodawczo-doradczy (art. 1 pkt 3 noweli, art. 4a ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego);
  - 9) modyfikacji zasad sporządzania i przekazywania Radzie Ministrów, a następnie Sejmowi RP, informacji o realizacji Narodowego Programu Ochrony Zdrowia

Psychicznego – informacja taka będzie przedstawiana co dwa lata, a nie co roku, jak dotychczas (art. 1 pkt 1 lit. d noweli, art. 2 ust. 7 i 8 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego);

- 10) wyeliminowanie obowiązku składania Sejmowi RP przez Radę Ministrów sprawozdania z wykonania ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (art. 2 pkt 4 noweli, uchylenie art. 20 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi);
- 11) uszczegółowienie zasad funkcjonowania gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, a w szczególności przyznanie członkom komisji uprawnienia do przetwarzania danych i informacji o osobach nadużywających alkoholu w zakresie niezbędnym do realizacji zadań związanych z procedurą zobowiązania do poddania się leczeniu odwykowemu, a także przyznanie członkom komisji uprawnienia do przetwarzania danych osobowych o członkach rodziny osób nadużywających alkoholu (art. 2 pkt 9 noweli, art. 25a dodawany do ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi);
- 12) przyznanie osobom zobowiązanym do poddania się leczeniu odwykowemu uprawnienia do złożenia wniosku o zmianę przez sąd postanowienia w przedmiocie rodzaju zakładu leczenia odwykowego (art. 2 pkt 16 noweli, art. 34 ust. 2 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi);
- 13) uregulowanie kwestii wyposażenia pomieszczeń w izbach wytrzeźwień, placówkach i jednostkach Policji przeznaczonych do izolacji w instalację monitoringu oraz zasad przechowywania zapisu monitoringu (art. 2 pkt 20 noweli, art. 42 ust. 12–15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi);
- 14) przeniesienie części regulacji z aktu wykonawczego do ustawy, w tym w szczególności w zakresie nadzoru kuratora (art. 2 pkt 12 noweli, art. 31 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi), przymusowego doprowadzenia osoby, w stosunku do której orzeczony został obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu (art. 2 pkt 15 noweli, art. 33a dodawany do ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi), kontroli legalności skierowania i przebywania w zakładzie leczenia odwykowego lub domu pomocy społecznej osób, na które został nałożony obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu oraz warunków w jakich te osoby przebywają (art. 2 pkt 18 noweli, art. 36–art. 38 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi);

- 15) w zakresie dostępu do alkoholi doprecyzowano zasady sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych w środkach i obiektach transportu publicznego oraz na stadionach i innych obiektach sportowych (art. 2 pkt 1 lit. a i b noweli, art. 14 ust. 1 pkt 4 i ust. 5 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi);
- 16) wprowadzenie odstępstwa od zakazu sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych w międzynarodowych portach lotniczych i samolotach komunikacji międzynarodowej oraz na statkach i w portach morskich (art. 2 pkt 1 lit. a noweli, art. 14 ust. 1 pkt 4 lit. c i d ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi);
- 17) doprecyzowanie, zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 października 2015 r. (sygn. akt SK 59/13), zasad orzekania przez sąd przypadku przedmiotów i narzędzi niebędących własnością sprawcy jeżeli ich właściciel lub inna osoba uprawniona, nie zachowując ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, przewidywała albo mogła przewidzieć, że mogą one służyć lub być przeznaczone do popełnienia przestępstwa. Zmiany we wskazanym powyżej zakresie obejmują art. 43¹ ust. 3 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (art. 2 pkt 21 noweli), art. 15 ust. 3 ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (art. 3 noweli) oraz art. 70 ust. 1a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii (art. 4 noweli).

W przepisach przejściowych i dostosowujących w szczególności:

- 1) przesądzono, że do kontroli legalności przyjęcia, skierowania i przebywania w podmiotach leczniczych lub domach pomocy społecznej rozpoczętych przez sędziów i niezakończonych przed dniem wejścia w życie opiniowanej ustawy znajdą zastosowanie przepisy dotychczasowe (art. 7 noweli);
- 2) wskazano, że do nadzoru kuratorskiego ustanowionego w związku z orzeczoną obowiązkiem poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego przed dniem wejścia w życie opiniowanej ustawy znajdą zastosowanie przepisy dotychczasowe (art. 8 noweli);
- 3) określono 6-miesięczny termin dla szpitali psychiatrycznych na dostosowanie rejestru osób przyjętych do szpitala do nowych przepisów (art. 9 noweli);
- 4) utrzymano w mocy dotychczasowe rozporządzenia do dnia wejścia w życie nowych przepisów wykonawczych jednak nie dłużej niż do 31 grudnia 2018 r. (art. 10 noweli);

- 5) określono maksymalny limit wydatków budżetu państwa, będących skutkiem finansowym ustawy, w latach 2018–2027 (art. 11 noweli).

W myśl art. 12 ustawa wejdzie w życie z dniem 1 stycznia 2018 r.

II. Przebieg prac legislacyjnych

Projekt ustawy (druk sejmowy nr 1847) pochodził z przedłożenia rządowego i stanowił przedmiot prac sejmowej Komisji Zdrowia. Na etapie prac sejmowych zostały wprowadzone zmiany o charakterze doprecyzowującym przepisy i techniczno-legislacyjnym, które nie wpłynęły na meritum rozwiązań zaproponowanych w projekcie. Sejm uchwalił ustawę na 50. posiedzeniu w dniu 27 października 2017 r. w brzmieniu zawartym w sprawozdaniu komisji (druk sejmowy nr 1921).

III. Uwagi szczegółowe

- 1) art. 1 pkt 4 noweli; dodawany do ustawy o ochronie zdrowia psychicznego przepis art. 6 ust. 4 nakłada na marszałka województwa obowiązek wskazania lekarzy psychiatrów upoważnionych do oceny zasadności zastosowania przymusu bezpośredniego wobec osób z zaburzeniami psychicznymi. Informacja o upoważnionych lekarzach ma być podana do publicznej wiadomości przez zamieszczenie jej na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej urzędu obsługującego marszałka (art. 6 ust. 5 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego). Informacja ta będzie obejmować następujące dane: imię i nazwisko upoważnionego lekarza, numer prawa wykonywania zawodu, a także adres jego poczty elektronicznej i numer telefonu (art. 6 ust. 6 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego). W związku z tym przepisem nasuwa się wątpliwość czy publiczne udostępnianie (na stronie internetowej) adresu poczty elektronicznej i numeru telefonu konkretnego lekarza jest konieczne. Należy mieć na względzie, że w myśl art. 23 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych przetwarzanie danych osobowych jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla zrealizowania uprawnienia lub spełnienia obowiązku wynikającego z przepisu prawa. Informacje takie jak adres poczty elektronicznej lekarza i numer jego telefonu mogą mieć istotne znaczenie dla instytucji i organów wykonujących zadania w zakresie

zapewnienia ochrony zdrowia psychicznego, niemniej publiczne udostępnianie tych informacji nie wydaje się niezbędne dla realizacji celu przepisu.

- 2) art. 1 pkt 6 lit. e noweli; nowelizowany art. 18 ust. 6 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego wskazuje, że zastosowanie przymusu bezpośredniego wobec osoby z zaburzeniami psychicznymi może polegać w szczególności na „przymusowym podaniu leków”. Należy zwrócić uwagę, że w przepisach ogólnych ustawy sformułowano definicję pojęcia „przymusowe zastosowanie leków” (w myśl art. 3 pkt 6 lit. b ustawy o ochronie zdrowia psychicznego przymusowe podanie leków oznacza doraźne lub przewidziane w planie postępowania leczniczego wprowadzenie leków do organizmu osoby - bez jej zgody). Mając na uwadze § 150 Zasad techniki prawodawczej, określający reguły formułowania definicji, a także § 10 Zasad techniki prawodawczej, zgodnie z którym do oznaczenia jednakowych pojęć należy używać jednakowych określeń, a różnych pojęć nie oznacza się tymi samymi określeniami, należałoby rozważyć wprowadzenie poprawki ujednocniającej terminologię ustawy.

Propozycja poprawki:

w art. 1 w pkt 6 w lit. e, w ust. 6 w pkt 1–3 wyraz „podaniu” zastępuje się wyrazem „zastosowaniu”;

- 3) art. 1 pkt 8 noweli, art. 30b ust. 1 pkt 3 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego – przepis wymaga korekty o charakterze językowym.

Propozycja poprawki:

w art. 1 w pkt 8, w art. 30b w ust. 1 w pkt 3 wyraz „odnośnie” zastępuje się wyrazami „odnośnie do”;

- 4) art. 2 pkt 9 noweli; art. 25a dodawany do ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi przyznaje członkom gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych uprawnienie do przetwarzania szerokiego katalogu danych i informacji o osobach nadużywających alkoholu w związku z procedurą zobowiązania

takiej osoby do poddania się leczeniu odwykowemu. W myśl art. 25a ust. 1 członkowie komisji mogą przetwarzać informacje o osobach nadużywających alkoholu, bez zgody i wiedzy tych osób, dotyczące stanu zdrowia, nałogów, skazań, mandatów karnych, orzeczeń o ukaraniu, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym, z uwzględnieniem następujących danych: imienia i nazwiska, daty i miejsca urodzenia, płci, numeru PESEL, stanu cywilnego, daty zawarcia małżeństwa, daty ustania małżeństwa, wykształcenia, zawodu, miejsca pracy lub nauki, stopnia niezdolności do pracy, posiadania orzeczenia o niepełnosprawności i stopnia niepełnosprawności, adresu miejsca zamieszkania lub adresu miejsca pobytu, adresu do korespondencji, adresu poczty elektronicznej, numeru telefonu. Członkowie gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych uzyskają również uprawnienie do przetwarzania danych osobowych członków rodzin osób nadużywających alkoholu.

Mając na uwadze, że zasadniczym zadaniem komisji jest kierowanie osób nadużywających alkoholu na badanie przez biegłego w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania rodzaju zakładu leczniczego, powstaje wątpliwość czy przyznanie tak szeroko zakreślonego uprawnienia do przetwarzania danych osobowych, w tym danych wrażliwych, znajduje należyte uzasadnienie? Należy mieć przy tym na uwadze, że opiniowana ustawa wprowadza wyjątek od zakazu przetwarzania tzw. danych wrażliwych, wynikającego z art. 27 ust. 1 ustawy o ochronie danych osobowych. Ustawa o ochronie danych osobowych wprowadzie przewiduje możliwość wprowadzenia wyjątków niemniej obwarowane są one ścisłymi warunkami. Uzasadnienie projektu ustawy nie wyjaśnia precyzyjnie konieczności przyznania komisji tak szerokich uprawnień.

- 5) art. 2 pkt 21 noweli; opiniowana ustawa nowelizuje art. 43¹ ust. 3 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi wskazując, że sąd będzie mógł orzec przepadek napojów alkoholowych, chociażby nie były własnością sprawcy wykroczenia określonego w art. 43¹ ust. 1, jeżeli ich właściciel lub inna osoba uprawniona, nie zachowując ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, przewidywała albo mogła przewidzieć, że mogą one służyć lub być przeznaczone do popełnienia wykroczenia. Zmiany analogiczne do wskazanej powyżej zostały wprowadzone w art. 15 ust. 3 ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (art. 3 noweli) oraz w art. 70 ust. 1a ustawy o przeciwdziałaniu

narkomanii (art. 4 noweli). Analizowane przepisy mają na celu realizację wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 października 2015 r. (sygn. akt SK 59/13), w którym Trybunał orzekł, że art. 70 ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w zakresie, w jakim dopuszcza orzeczenie przypadku przedmiotu służącego do popełnienia któregoś z wymienionych w tym przepisie przestępstw, nie będącego własnością sprawcy, jeżeli właściciel lub inna osoba uprawniona, mimo zachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, nie przewidywała i nie mogła przewidzieć, że może on służyć do popełnienia któregoś z tych przestępstw, jest niezgodny z art. 42 ust. 1 w zw. z art. 2 oraz z art. 64 ust. 1 i 3 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

W kontekście przepisów dotyczących przypadku przedmiotów sformułowanych w opiniowanej ustawie należy zwrócić uwagę na nowe brzmienie art. 31 § 1a ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy, nadane ustawą z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 768). Zgodnie ze nowelizowanym art. 31 § 1a Kodeksu karnego skarbowego sąd może orzec przypadek przedmiotów określonych w art. 29 pkt 2, niebędących własnością sprawcy, jeżeli ich właściciel lub inna osoba uprawniona przewidywała, że mogą one służyć lub być przeznaczone do popełnienia przestępstwa skarbowego albo mogła to przewidzieć przy zachowaniu ostrożności wymaganej w danych okolicznościach. Formuła zastosowana w tym przepisie wydaje się bardziej poprawna z punktu widzenia reguł logiki i zasad prawa karnego. Należałoby zatem rozważyć przereformowanie przepisów opiniowanej ustawy w sposób zaproponowany poniżej.

Należy jednocześnie zwrócić uwagę, że w dniu 28 września 2017 r. do Sejmu został wniesiony senacki projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks wykroczeń (druk sejmowy nr 1911), który przewiduje wprowadzenie do Kodeksu karnego oraz Kodeksu wykroczeń ogólnej regulacji określającej zasady orzekania przez sąd przypadku przedmiotów. Przyjęty we wspomnianym projekcie model regulacji ma charakter uniwersalny, co oznacza, że zbędne będzie wprowadzanie zmian w poszczególnych ustawach, w których odpowiedzialność karna została powiązana z możliwością orzeczenia przypadku przedmiotów będących własnością osoby trzeciej.

Propozycje poprawek:

w art. 2 w pkt 21 wyrazy „, nie zachowując ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, przewidywała albo mogła przewidzieć, że mogą one służyć lub być przeznaczone do popełnienia wykroczenia” zastępuje się wyrazami „przewidywała, że mogą one służyć lub być przeznaczone do popełnienia wykroczenia albo mogła to przewidzieć przy zachowaniu ostrożności wymaganej w danych okolicznościach”;

w art. 3, w ust. 3 oraz w art. 4, w ust. 3 wyrazy „, nie zachowując ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, przewidywała albo mogła przewidzieć, że mogą one służyć lub być przeznaczone do popełnienia przestępstwa” zastępuje się wyrazami „przewidywała, że mogą one służyć lub być przeznaczone do popełnienia przestępstwa albo mogła to przewidzieć przy zachowaniu ostrożności wymaganej w danych okolicznościach”.

Iwona Kozera-Rytel

Główny legislator